

STAREN NA SPOMEN, MLADEN ZA NAPRVO! SLOVNIK KASTAFSKEGA GOVORA

Cvjetana Miletić, *Slovník kastafskega govora*, Udruga Čakavski senjali,
Kastav, 2019.

Zahvaljujući autorici Cvjetani Miletić, dugogodišnjoj promicateljici čakavštine kastavskoga kraja, *Slovník kastafskega govora*, koji je svjetlo dana ugledao 2019. godine, upotpunio je prazninu u popisu čakavskih dijalektoloških rječnika. Svi iole upoznati sa stanjem u hrvatskoj dijalektološkoj leksikografiji i s vrijednošću koju jedan stručni rječnik nosi prepoznali su važnost objave toga bogatog rječnika. Tako su svoj prinos rječniku dale i recenzentice dr. sc. Ivana Nežić i dr. sc. Sanja Zubčić te urednica knjige dr. sc. Ivana Eterović, koja je u poglavlju o govorima Kastavštine u dosadašnjim istraživanjima završnom stručnom notom obogatila tu važnu i nadasve korisnu knjigu. Udruga Čakavski senjali, koja godinama djeluje na promicanju, zaštiti i očuvanju *čakavskega zajika*, nedvojbeno je i ovoga puta u ulozi nakladnika prepoznala i vrednovala kastavski govor te ga objavljivanjem *Slovnika* uvrstila među 70-ak dijalektoloških čakavskih govora koji imaju svoje rječnike. No, iako sam naslov sugerira tumačenje da je riječ o rječniku govora Kastva, u poglavlju urednice knjige o dosadašnjim istraživanjima (str. 27, bilj. 12) doznajemo nešto više o tome na koji se govor odnosi rječnik. Kao što Eterović upućuje, taj rječnik valja promatrati kao rječnik koji sabire lekseme u uporabi na najužem području grada Kastva i njegove neposredne okolice (prema Jardasovoj podjeli na Grad i Podgrad, a u Podgrad uključuje županije: Jurčići, Rubeši, Sinčići i Trinajstići).

Rječnik je, osim bogatom natukničkom građom, obogaćen i predgovorom same autorice koja je na svojem materinskom (lokalnom, kastavskom) idiomu prenijela znatiželjnom čitatelju duh starih i modernih vremena te ga uvela u svijet *kastafskega* života. Stoga nećemo pogriješiti ako kažemo da je govor – kao najbitnija stavka identiteta svih žitelja Kastavštine – u tome rječniku *zavavek* dokumentiran i sačuvan kao muzejski primjerak kastavske nematerijalne baštine. Knjigu, uz *Predgovor* i poglavlje *Govori Kastavštine u svjetlu dosadašnjih istraživanja*,

nadopunjuju i poglavlja o načelima izrade rječnika i popis kratica te na samome kraju bilješka o autorici. S obzirom na kvalitetu uvodnih dijelova koji prethode rječniku, služenje je tom knjigom i lako i primamljivo.

Poglavlje *Govori Kastavštine u svjetlu dosadašnjih istraživanja*, koje potpisuje urednica rječnika dr. sc. Ivana Eterović, svojim opsegom dokazuje da kastavski govori dosad u stručnim krugovima nisu ostali nezapaženi. Njihova je dijalektološka, povijesna i kulturološka vrijednost itekako dokumentirana. Tekst upućuje čitatelja u teritorijalno-administrativno područje Kastavštine (uz povijesne karte njezinih granica) i povijesni pregled nekadašnjih mjesta (sela) koja je Kastavština obuhvaćala, njezino dijalektološko određenje, smještaj tih govora u hrvatski i slavenski filološki kontekst, prva istraživanja i ocrtavanje kastavskih granica te vrijednu etnomonografiju *Kastavština* Ive Jardasa iz 1957. g. Eterović ujedno daje pregled kastavskih govora u sintezama i pregledima čakavskoga narječja, navodi sustavna istraživanja sjeverozapadnoga čakavskog areala i zaključuje perspektivom kastavskih govora u 21. stoljeću te prijedlozima za utiranje novih putova osvrćući se i na jezične analize književnog stvaralaštva na kastavskoj čakavštini. Ako uzmemo u obzir količinu podataka i sustavan pregled kastavskih govora do danas u ovome poglavlju, nećemo pogriješiti ako kažemo da tekst urednice Ivane Eterović o kastavskoj čakavštini i njezinim dosadašnjim istraživanjima premašuje okvire pregleda literature. Ovako sabrani i prikazani podatci o istraženosti kastavskih govora svakako će poslužiti daljnjim istraživanjima, a dodatna pak objašnjenja i upućivanje na određene definicije termina u bilješkama koje Eterović, razmišljajući o svim čitateljima laicima, iznosi, olakšat će pristup rječniku i široj čitateljskoj publici.

Knjiga koja je pred nama ima 719 stranica, od kojih se rječnička građa prostire na 610, a sam rječnik izrađen je prema temeljnim leksikografskim načelima izrade (dijalektoloških) rječnika. Natuknice se navode u kanonskome obliku uz gramatičku odrednicu, prijevodni ekvivalent i egzemplifikaciju (jedna rečenica ili više njih). Oprimjerenja su različito označena: stilski neobilježena oprimjerenja donose se u obliku (*Dokle gòd je jūdī, bīt će i žīvega gòvora.*), a stilski obilježena u uglatim zagradama [*Žīvi gòvōr je nājbojā špūnta pīsanemu.*]. Uz to, objašnjenje rečenice može biti odvojeno kosom crtom ako iz samog oprimjerenja nije jasno njegovo značenje [*Dobījeno na pijāte ìma mājī valōr. / ne cijeni se stečeno bez truda*]. Ako su u govoru potvrđeni, natuknici su pridodani i frazemi kao ustaljene forme te dvočlane i višečlane sintagme koje nisu frazemi pa se od ostatka leksikografskoga članka odjeljuju romboidnim znakom (fr.: ◊ **na golò ostrīč** –

dovesti u težak financijski položaj, baciti na prosjački štap (*Onà cé ga na golò ostrìć.*) ili trokutom (sint.: **petešìć**, m. – pjetlić (*Na Bèlū nedèju kùpìt ću petešìća kèmu se v rìt pūše. / suvenir*) Δ **bòžjì petešìć** – ptica selica, pupavac (*Vìdèj, vùdèj, na umèjke je bòžjì petešìć.*)). Dijelovi koji nisu njihovom obveznom sastavnicom stavljeni su u šiljaste zagrade (◊ <**bit**> **zvān pāmēti** – <biti> izvan pameti, bez moći rasuđivanja (*Mòrā da je bìl zvān pāmēti kād je stòrìl tolik dūg.*)). U tijelo su članka frazemi uvedeni prema formalnome kriteriju: 1) prema prvoj ili jedinjoj imenici, npr. **petròje**, s. – petrolej (*Očìsti lānpu na petròje.*) ◊ **lèvāt petròje v ogānj** – raspirivati svađu [*Ne lèvāj v ogānj petròje.*]; 2) prema prvoj ili jedinjoj imenskoj riječi u frazemu (redosljedom: pridjev, zamjenica ili broj) ako frazem ne sadrži imenicu, npr. **pūn**, prid. – pun (*Košìć je pūn črèšānj.*) ◊ **pūn pūncāt** – ispunjen do vrha (*Naložila je pūn pūncāt kòš črèšānj.*); **sākī**, zamj. – svaki (*Sākī dèlā ča mòre i znā.*) ◊ **sākō mālò/ toliko** – s vremena na vrijeme, povremeno (*Sākō mālò prìde h nān bārba.*); 3) prema glagolskoj riječi ako u frazemu nema imenske riječi, i to tako da se donosi u tijelo članka one natuknice koja se odnosi na jedini ili prvi glagol, npr. **pōć**, gl. svrš. – poći (*Pōć cémo nā tanac.*) [*Bòlnēmu nī ča ni pōć ni dōć. / uzaludnost*] ◊ **pōć nāstrān** – otići obaviti nuždu (*Počèkājmo ga mālò, šāl je nāstrān.*). Ako promjenjive vrste riječi u frazemu izostaju, frazem se u tijelo članka uvodi prema prvom ili jedinjom prilogu: **sèmo**, pril. – ovamo (*Hòdī sèmo-tāmo kot mùha prez glāvì. / glavinja*) ◊ **ni sèmo ni tāmò** – nikamo (*Vèć ne mòrēn ni sèmo ni tāmò od tē mizèrijē.*). Natuknice i oprimjerenja u *Slovníku kastafskega govora* akcentuirani su, i to zaslugom g. Smiljana Grpca. Elidirano *j < je* u oprimjerenjima markirano je dužinom na prethodnom vokalu, npr. *Ne govòrī hrvāškī, tèško sē š njīn sporazumēt.*

Prema tumačenju urednice, homonimi se uvijek navode u različitim natuknicama, a ako je riječ o homofonima, oni se označavaju natpisanom brojkom **pāštica¹**, ž. – kolač (*Ćèš pojìst jenū pāšticu?*); **pāštica²**, ž. – sitna tjestenina za juhu (*Zakūhāj mālò pāšticē na jūhè.*); za razliku od homografa, koji se ponajprije razlikuju naglaskom, a navode se kao zasebne natuknice (**pās**, m. – pojas (*Sìsni mālò tā brhān va pāse.*); **pās**, m. – pas (*Mājko, kī lēpi pās!*) [*Pās lāje, selò ne hāje.*]).

Inačice se (fonetske, fonološke i tvorbene) leksema odjeljuju kosom crtom pod istom natuknicom, npr. **pedāl/pedāj**, m. – pedala (*Na biciklète mi pūknūl pedāl.*) (*Va danāšnjē vrēme se za mīću dècu dèlajū biciklète bez pedājī.*), a navode se unutar iste natuknice, što nije slučaj kad fonološka natuknica zahvaća sam početak riječi pa se varijante navode kao samostalne natuknice, a na njih se usmjerava u zagradi: **prèzdān**, m. – bezdan, velika provalija kojoj se dno ne vidi i ne može ju se izmjeriti (isto: **bèzdān**) (*Hfitali smo kāmiki va prèzdān i naslīšāli*

kàko odzväñjã). Na sinonime se upućuje na isti način (isto: **sinonim**), a donose se uvijek u zasebnim natuknicama, npr. **profûm**, m. – parfem (isto: **mùšć**) (*Kûpîl njoj je bõcicu profûma.*); **regâl**, m. – dar, poklon (isto: **dâr**) (*Tõ je regâl za ženûdbu.*).

Imenska natuknica uvijek sadrži kategoriju roda, npr. **rêp**, m. – rep (*Vêverica ìmã lêp rêp.*), a broj se određuje iznimno uz imenice koje nemaju jedninu (ili množinu), npr. **ocãlî**, m. mn. – naočale (*Na ovî ocãlî dobrõ vîdîn.*); **õkice**, ž. mn. – okice, okašca (*Kàko me sãmo glèdã z õkicami!*); **õrgani**, m. mn. – orgulje (*Õrgani su poprãvni, hõmo çût kàko sopû.*) itd. Ostali se nekanonski gramatički oblici, poput određenih padeža koji potvrđuju neku mijenu (fonološku, morfonološku ili akcenatsku), ne navode.

Glagolska natuknica sadrži glagol u infinitivu (kanonskome obliku) kojem se određuje i vid, npr. **akužât**, gl. svrš. – najaviti u kartaškoj igri trešete (*Ne pozãbî akužât!*); **oblizêvat /se/**, gl. nesvrš. – oblizivati /se/ (*Oblizûje se kot mãčãk kãd pojî mîša.*), a iznimno natuknicu čine drugi oblici glagola ako infinitiv nije potvrđen, npr. **grên**, **grêš**, **grê**, **grêmõ**, **grêtê/ grêstê**, **gredû**, prezent gl. u značenju ‘ići’ – idem, ideš, ide, idemo, idete, idu (isto: **rên**, **rêš**, **rê**, **rêmõ**, **rêtê/ rêstê**, **redû**) (*Jãs grên, a tí hõd.*) (*Mãškare gredû, grêmõ i mî.*), što je u raznim dijalektološkim rječnicima prihvaćeno kao temeljno načelo pri izradi rječnika. Glagolu je u tome rječniku često dodan oblik njegova pridjeva trpnog, i to tako da se ne izdvaja u posebnu natuknicu ako se značenjski podudara s glagolom. Onda kad se značenje glagolskog pridjeva trpnog ne podudara s glagolom koji je nositelj natuknice i iz kojeg je izveden, navodi se zasebno.

Uz druge se natuknice navodi samo vrsta riječi (**potrpežjiv**, prid. – strpljiv (*Nãša je mãt bîlã potrpežjiva, ma otãc nî.*); **grdo**, pril. – ružno (*Çã nî tõ grdo za vîdet?*); **aš**, vez. – jer (*Grên aš mòrãn brzo prît dõma.*)) ili je evidentirana njihova nepromjenjivost, npr. **põlmîša-põltîca**, m. nepromj. – šišmiš (*Võlîn glèdat kàko h vèçeru letê põlmîša-põltîca.*), tj. indeklinabilnost, npr. **ãngõra**, prid. nepromj. – koji ima meku i dugu dlaku (*Õv mãčãk je ãngõra.*); **fêš**, prid. nepromj. – zgodan, pristao (*Õn je fêš çovêk.*). U slučaju kada je riječ o pridjevu koji se rabi samo u jednome rodu, tada se iznimno dodaje oznaka roda (**nõsêcã**, prid. odr. ž. – trudna (*Vãša Tõnka je nêš širokã, çã j nõsêcã?*); **maglèno**, prid. neod. s. – maglovito (*Danãska je maglèno do tãl.*)). Oznaka za (ne)određeni lik pridjeva dodaje se samo kad je u jd. m. r. u N pridjev determiniran kao samo određeni ili samo neodređeni (**nõžnî**, prid. odr. – koji se odnosi na nogu (*Pãlo mi drêvo na nõžnî pãlac.*); **grabrõv**, prid. neod. – grabov, koji je od graba (*Õvo je grabrõv kolãc.*)).

Općenitim prikazom poput ovog ipak nije moguće predočiti svu vrijednost izdanja koje je pred nama. Od bogate biografije i same osobnosti autorice Cvjetane Miletić preko izvrsno obavljenoga uredničkog posla Ivane Eterović do bogate, oprimjerenjima i frazemima oplemenjene natuknice rječnika na 600-tinjak stranica, ta nam knjiga kao autoričin *regal* ostaje u trajnome vlasništvu. U vremenima neizbježnih promjena i prebacivanja fokusa na materijalne vrijednosti dobili smo potvrdu da još uvijek postoje oni koji poštuju i brane svoj autohtoni izričaj kao biljeg vlastitog identiteta. I ako je ovo tek početak *bojega, jačega, moćnejega istraživanja kastafskoga govora*, na što nas autorica upućuje u Predgovoru, pred nama je zadatak kojem ozbiljno i predano u skorijoj budućnosti trebamo pristupiti.

Mirjana Crnić Novosel